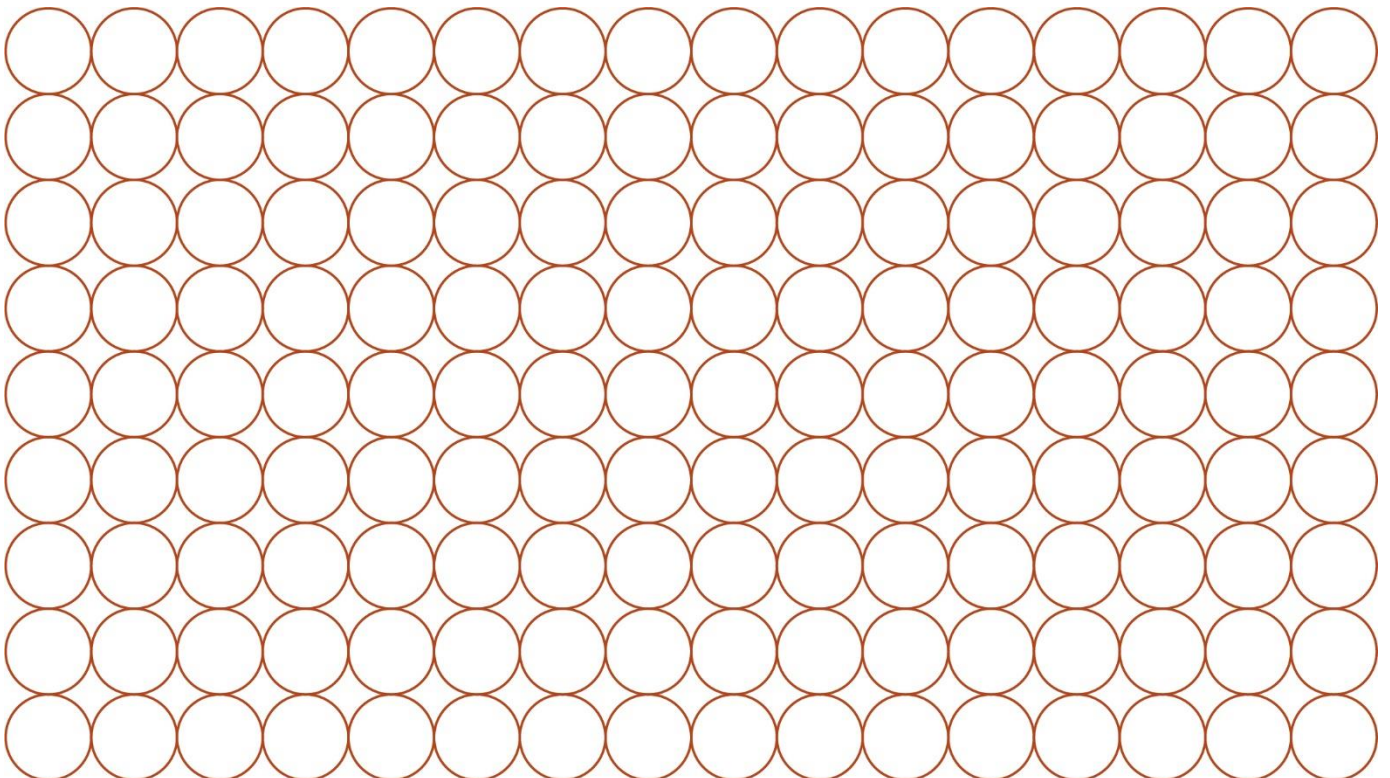

Kommentarmaterial till kursplanen i modersmål utom nationella minoritetsspråk

Grundskolan

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

ISBN: 978-91-7559-477-4

Skolverket, Stockholm 2022

Innehåll

Inledning	4
Om skolämnet modersmål utom och som nationellt minoritetsspråk..	5
Kommentarer till kursplanens syfte.....	6
Kursplanens långsiktiga mål	10
Kommentarer till kursplanens centrala innehåll	11
Innehållet i ämnet modersmål utom nationella minoritetsspråk	11
Läsa och skriva	12
Tala, lyssna och samtala	15
Texter.....	16
Språkbruk.....	20
Kultur och samhälle	22
Kommentarer till kursplanens betygskriterier	24
Betygskriterierna i ämnet modersmål utom nationella minoritetsspråk.....	25

Inledning

Till varje kursplan finns ett kommentarmaterial. Det riktar sig till lärare, rektorer och andra som är verksamma inom skolväsendet. Avsikten med materialet är att ge en bredare och djupare förståelse för de urval och ställningstaganden som ligger bakom texten i kursplanen. Materialet beskriver också hur det centrala innehållet utvecklas över årskurserna och vad lärare kan fokusera på när de gör bedömningar i relation till betygskriterierna.

Formuleringar som är hämtade direkt från kursplanen är genomgående kursiverade i texten.

Om skolämnet modersmål utom och som nationellt minoritetsspråk

Kursplanen i modersmål består av två avsnitt: modersmål utom nationella minoritetsspråk och modersmål som nationellt minoritetsspråk – finska, jiddisch, meänkieli och romani chib.

Samiska är ett ämne i sameskolan. Vid modersmålsundervisning i samiska används den kursplan som gäller för ämnet samiska i sameskolan.

Kursplanerna i ämnet modersmål som nationellt minoritetsspråk och ämnet samiska har två spår: förstaspråk och andraspråk. Kursplanen i modersmål utom nationellt minoritetsspråk har endast förstaspråkspår.

Kommentarer till kursplanens syfte

Syftestexten riktar sig till läraren och beskriver de övergripande målsättningar som ska gälla för undervisningen i det aktuella ämnet. Syftet är därför en viktig del när lärare planerar och genomför undervisningen. Syftestexten avslutas med ett antal långsiktiga mål som avgränsar de delar av syftet som ligger till grund för betygskriterierna.

Syftet med undervisningen i ämnet modersmål utom nationellt minoritetsspråk är att ge eleverna förutsättningar att utvecklas till flerspråkiga individer med flerkulturell identitet. Det blir möjligt genom att eleverna i undervisningen *utvecklar kunskaper i och om modersmålet* och om de områden där modersmålet talas. Genom undervisningen i ämnet utvecklar eleverna sin självkänsla och de får möjlighet att skapa sig en identitet på egna villkor.

Tilltro till sin språkförmåga

I den inledande delen av kursplanens syftestext anges att eleverna ska utveckla *tilltro till sin språkförmåga*. Kursplanen lyfter fram vikten av tilltro eftersom detta är grundläggande för att våga uttrycka sig. Att ha modet att använda språket är en förutsättning för att utveckla nya kunskaper om det. Att ha tillräckliga kunskaper och känna sig trygg och säker när man talar och skriver innebär att på ett naturligt sätt kunna *uttrycka sig i olika sammanhang och för skilda syften*. Trygghet och språklig säkerhet gör det också möjligt att vara sig själv på fler än ett språk.

Modersmålets uppbyggnad

Genom undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper om *modersmålets uppbyggnad*. Detta innebär kunskaper om modersmålets form och struktur och om hur man formulerar och uttrycker sig på ett formellt korrekt sätt. Genom att veta hur man uttrycker sig korrekt är det möjligt att själv styra hur man vill bli uppfattad av andra människor i sammanhang där man använder sitt modersmål. Kunskaper om språkets uppbyggnad ska alltid betraktas som ett redskap för att kunna uttrycka sig och kommunicera på ett funktionellt sätt. Att ha kunskaper om form och struktur är alltså inte ett mål i sig, utan ett hjälpmedel för att kunna uttrycka det man vill.

Betydelsen för lärandet i andra skolämnen

En människas modersmål är grundläggande för dennes förståelse och tänkande. Det går bättre att lära sig ett nytt språk om man samtidigt har goda kunskaper i sitt modersmål. Språken kan fungera som stöd för varandra. Det innebär att om en elev kan ett begrepp på sitt modersmål så är det lättare för honom eller henne att lära sig motsvarande begrepp på svenska, och omvänt.

Kursplanen anger att eleverna genom undervisningen ska bli medvetna om *modersmålets betydelse för det egna lärandet i olika skolämnen*. Det innebär att aktivt kunna reflektera över hur det egna språket utgör en tillgång – även utanför den rent privata sfären. En viktig aspekt av ämnet modersmål är dess betydelse för elevernas lärande. Elever som är trygga och säkra på sitt modersmål kan använda det som en tillgång i andra lärandesituationer och detta gynnar självtilliten. En medvetenhet om det här sambandet mellan goda kunskaper i det egna modersmålet och ett framgångsrikt lärande kan, särskilt bland de äldre eleverna, utgöra en drivkraft i att vilja närma sig sitt modersmål och utforska det ytterligare.

Intresse för att samtala, läsa och skriva

Det är viktigt att tidigt grundlägga ett *intresse för att samtala, läsa och skriva på modersmålet*. Ett sådant intresse kan följa eleverna genom livet och innebära stora personliga fördelar. Den som har utvecklat ett intresse för att samtala, läsa och skriva har goda förutsättningar att kunna fördjupa sina språk- och omvärldskunskaper på egen hand, utanför klassrummets och skolans väggar. En god läsförmåga på modersmålet stärker läsförmågan även på andra språk, och omvänt.

Skönlitteratur på modersmålet

Eleverna ska utveckla kunskaper i att *läsa, analysera och resonera om skönlitterära verk i olika genrer* vilket bidrar till att eleverna kan utveckla *sitt språk, sin identitet och förståelse för omvärlden* och andra människor. Genom mötet med texter på modersmålet i olika genrer ges eleverna möjlighet att utveckla både sitt språk och sin förståelse av den språkliga och kulturella mångfalden i samhället. Att eleverna får möta texter ur olika genrer och medier är viktigt för att de ska kunna utveckla en bred språklig repertoar och förmåga att uttrycka sig tydligt i olika sammanhang.

Uttrycka sig i text och andra estetiska uttrycksformer

Genom undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper i att *formulera egna åsikter och tankar i olika slags texter*. Att formulera sig i text gör det möjligt att kommunicera känslor och tankar som annars skulle vara svåra att förmedla. Skrivandet nyanserar språkanvändningen och utvecklar ordförrådet, vilket i sin tur lägger grunden för både det skriftliga och det muntliga språket. Genom att eleverna får möjlighet att sätta ord på åsikter, tankar och känslor utvecklar de sin förmåga att uttrycka dessa allt mer nyanserat.

Det är betydelsefullt att eleverna även ges möjlighet att uttrycka sig med andra medel än skrift. Kursplanen anger att eleverna ska *stimuleras till att uttrycka sig*

genom andra estetiska uttrycksformer. Olika estetiska uttrycksformer kan till exempel innebära att uttrycka sig i bild eller genom drama, vilket också visar på en fungerande språkförmåga.

Kulturell identitet och flerspråkighet

Kursplanen anger att eleverna genom undervisningen ska ges *förutsättningar att utveckla sin kulturella identitet och sin flerspråkighet.* Det innebär att undervisningen i modersmål ska stödja elevernas identitetsutveckling, i nära samspel med deras språkutveckling. I sammanhanget är det viktigt att betona att en människas kulturella identitet ofta är flerdimensionell och präglad av tillhörighet till flera kulturer. I ämnet modersmål får eleverna möjlighet att utveckla en flerkulturell identitet på egna villkor. Det är betydelsefullt att det är en identitet som de själva har definierat och som de har möjlighet att reflektera medvetet över.

Kursplanen anger att eleverna genom undervisningen i modersmål ska ges möjlighet att utveckla sin flerspråkighet. Det innebär att eleverna ska kunna använda både modersmålet, svenska och andra språk när de kommunicerar med andra, beroende på vilken situation de befinner sig i. Detta är en förmåga som gör det möjligt att röra sig mellan olika sociala och kulturella sammanhang och förflytta sig mellan olika utbildningssammanhang och arbetsmarknader. Att utveckla sin flerspråkighet skänker individen stor trygghet och säkerhet och bidrar till att han eller hon kan utveckla sin förståelse av omvärlden.

Kunskaper om kulturer och samhällen

Ett sätt att stärka sin kulturella identitet är att utveckla *kunskaper om kulturer och områden där modersmålet talas.* Fördjupade kunskaper om kulturer och samhällen kan utgöra en kunskapslänk mellan generationerna och ge eleverna större möjlighet att reflektera över sin egen livssituation. Det kan även ge eleverna möjlighet att utveckla en interkulturell kompetens. Det innebär att känna till och kunna använda de kulturella koder, normer och det språkbruk som behövs för att kunna kommunicera i formella och informella situationer. De inledande skrivningarna i kursplanen om att det är betydelsefullt att ha ett rikt och varierat språk för *att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts* vill peka på att ämnet modersmål, liksom alla andra språkämnerna, har som ett av sina viktigaste uppdrag att ge eleverna möjlighet att kommunicera med sin omvärld.

Kulturer och områden skrivs genomgående i plural i kursplanen eftersom det är problematiskt att likställa ett språkområde med en specifik kultur. Vissa språk används i många olika länder och eleverna behöver bli uppmärksamma på det. I undervisningen är det därför nödvändigt att läraren utgår från elevgruppens sammansättning och bakgrund vid val av fokus.

Jämförande förhållningssätt

Kursplanen anger att eleverna ska utveckla *ett jämförande förhållningssätt till kulturer och språk*. Det innebär att kunna jämföra det som kännetecknar kulturer där modersmålet talas, minoritetskulturer i Sverige och svenska förhållanden samt att kunna göra jämförelser mellan modersmålet och det svenska språket. Att jämföra handlar inte om att slå fast att det ena är bättre än det andra, utan är ett sätt att fördjupa lärandet och reflektionen. Att jämföra utvecklar även en generell lärandekompetens genom att eleverna lär sig att sätta saker i relation till varandra.

Människor som från barndomen lever i kontakt med flera kulturer och språk får tillgång till dessa på ett helt annat sätt än de som senare i livet möter ett nytt språk genom undervisning. Deras identitet är i grunden präglad av ett flerkulturellt mönster genom att de möter olika beteenden i skilda miljöer och vid kontakter med andra. Genom att eleverna får möjlighet att jämföra och reflektera över sina olika erfarenheter kan de utveckla en fördjupad förståelse för olika sociala och kulturella sammanhang och bättre värdesätta de egna erfarenheterna.

För de flesta elever som deltar i modersmålsundervisning är det jämförande perspektivet ett naturligt inslag. Ofta säger barn och unga ”vi gör så hemma, men i skolan så” och i en interkulturell undervisning är det betydelsefullt att diskutera de olika kulturella bakgrunder och språk som omger eleverna. Det är dock viktigt att ha i åtanke att många av de elever som deltar i modersmålsundervisningen är födda och uppvuxna i Sverige och därigenom kanske inte har så stora kunskaper om någon annan kulturell bakgrund än den svenska. Detsamma gäller adoptivbarn, för vilka den interkulturella kompetensen inte alltid är lika självklar. Det är något som läraren behöver ta hänsyn till i undervisningen.

Vid jämförelser mellan kulturer är det viktigt att ha i åtanke att kultur inte är något statiskt. Kultur är något som människor skapar genom sina dagliga interaktioner och därmed något som är i ständig omvandling. Att utveckla ett jämförande förhållningssätt till kulturer handlar, inte minst, om att utveckla en medvetenhet om denna föränderlighet.

Kursplanens långsiktiga mål

Kursplanens syftestext avslutas med ett antal långsiktiga mål. Dessa är avgränsade till de delar av syftet som ligger till grund för betygskriterierna. De långsiktiga målen innehåller inte sådant som elevernas socioemotionella utveckling, värderingar, beteenden eller intresse för ämnet. Dessa områden är viktiga när lärarna planerar, genomför och utvärderar sin egen undervisning, men ska inte vara underlag för bedömning och betygssättning.

De långsiktiga målen i ämnet modersmål utom nationella minoritetsspråk är:

- *förmåga att formulera sig och kommunicera i tal och skrift, urskilja strukturer och följa språkliga normer,*
- *förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang,*
- *förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften,*
- *förmåga att använda sitt modersmål som ett medel för sin språkutveckling och sitt lärande, och*
- *kunskaper om traditioner, kulturella företeelser och samhällsfrågor i områden där modersmålet talas i jämförelser med förhållanden i Sverige.*

Kommentarer till kursplanens centrala innehåll

Det centrala innehållet i kursplanen anger vilket obligatoriskt innehåll som ska behandlas i undervisningen. Det är uppdelat i kunskapsområden som i sin tur består av ett antal innehållspunkter. Dessa ska uppfattas som byggstenar som kan kombineras på olika sätt och väga olika tungt i undervisningen. I planeringen kan de enskilda punkterna i det centrala innehållet kräva olika mycket utrymme i undervisningen, beroende på vad de omfattar och på elevgruppens behov och förutsättningar. Kunskapsområdena bör alltså inte ses som separata arbetsområden för undervisningen, utan de kan kombineras på de sätt som läraren bedömer som mest lämpligt för att uppnå syftet med undervisningen för elevgruppen.

Exempel i innehållet

I det centrala innehållet förekommer vissa exempel. De förtydligar innehållets inriktning, men är inte uttryck för att de bör prioriteras framför andra alternativ. Till exempel anges i årskurserna 7–9 att eleverna ska möta innehållet *texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras språkliga och dramaturgiska komponenter, till exempel i tv-serier, teaterföreställningar och webbtexter*. Det innebär att texter som kombinerar ord, bild och ljud och dramaturgiska komponenter är obligatoriskt innehåll i årskurserna 7–9. Däremot kan undervisningen lika väl som att behandla tv-serier, teaterföreställningar och webbtexter ta upp dataspel och musikvideor eller helt andra texter som kombinerar ord, bild och ljud.

Innehållet i ämnet modersmål utom nationella minoritetsspråk

Indelningen av kunskapsområden i det centrala innehållet i modersmål utom nationella minoritetsspråk är inte helt enkel att göra. Vilka områden man än väljer ut så tenderar innehållsbeskrivningarna att överlappa varandra. Språkbruk är till exempel något som med nödvändighet ingår i alla områden. Det är inte möjligt att läsa och skriva utan att bruka språket och det finns inte heller några texter som skapas utan språk. Indelningarna bör därför i första hand ses som ett sätt att strukturera och presentera innehållet i undervisningen, och inte som enskilda undervisningsmoment.

Texten som följer nedan kommenterar det centrala innehållet med utgångspunkt i de fem kunskapsområdena: ”Läsa och skriva”, ”Tala, lyssna och samtala”, ”Texter”, ”Språkbruk” samt ”Kultur och samhälle”.

Läsa och skriva

Innehållet i kunskapsområdet ”Läsa och skriva” skapar en grund för elevernas läs- och skrivutveckling. Att kunna läsa och skriva är en förutsättning för fortsatt lärande och en källa till lust och glädje. Litteraturen ger ökade möjligheter att förstå sig själv och sin omvärld, den bidrar med nya perspektiv och gör det möjligt att framföra egna åsikter och argument eller ta del av andras.

Strategier

Begreppet strategi förekommer ofta i kursplanen. Strategi är ett samlingsbegrepp för olika metoder eller handlingsätt vid kommunikation och i elevernas lärande. Strategier kan vara medvetna eller delvis omedvetna, de kan vara planerade eller spontana. De kan också vara mer eller mindre effektiva. Även att använda hjälpmedel, som till exempel lexikon och datorprogram, är en typ av strategi.

Alla människor behöver och använder strategier för att förstå, göra sig förstådda, kommunicera och lära. Inte minst nybörjare i språk behöver under en lång tid kompenserande strategier när språkkunskaperna inte riktigt räcker till. Efter hand som språkfärdigheten ökar minskar behovet av rent kompensatoriska strategier, men man fortsätter att använda kommunikativa strategier.

Eleverna behöver bli medvetna om vilka strategier som står till buds. De behöver också hjälp att hitta effektiva strategier, både för att kommunicera och för att utveckla språkkunskaperna. Genom undervisningen kan eleverna få stöd i att öka sin medvetenhet om verkningsfulla strategier. Med en sådan medvetenhet kan de välja att handla på sätt som är anpassade till situation och syfte och som ger goda resultat.

Att få undervisning som fokuserar på såväl textens form och innehåll som på budskap och det medium som texten förekommer i, har betydelse för elevernas förmåga att bredda och fördjupa läsförmågan. För att ge en bredd och variation i de texter som eleverna möter lyfter kursplanen fram att texterna ska hämtas från olika medier. Detta kan ses som en aspekt av ett livslångt lärande genom att eleverna utvecklar förmågan att ta del av språket i omvärlden.

Lässtrategier

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Lässtrategier för att förstå och tolka texter från olika medier samt för att anpassa läsningen efter textens form och innehåll.	Lässtrategier för att förstå och tolka texter från olika medier samt för att urskilja texters budskap, både det direkt uttalade och sådant som är indirekt uttryckt.	Lässtrategier för att förstå, tolka och analysera olika typer av texter från olika medier. Att urskilja texters syfte, avsändare och sammanhang. Att urskilja innehåll som kan vara explicit eller implicit uttryckt i texten.

Lässtrategier är ett centralt innehåll genom alla årskurser. Undervisningen i modersmål ska ge eleverna förutsättningar att utveckla strategier för att underlätta och förstärka förståelsen av vad de läser, till exempel att ställa frågor till texten, jämföra det lästa med egna erfarenheter eller prata med andra om sina

läsupplevelser. Progressionen går från nybörjaren som ska ”knäcka koden” och tolka och förstå innehållet i de texter hon eller han möter till den lite mer erfarna läsaren som kan göra textanalyser.

För att ge en bredd och variation i de texter som eleverna möter lyfter kursplanen fram att texterna ska hämtas från olika medier. Detta kan ses som en aspekt av ett livslångt lärande genom att eleverna utvecklar förmågan att ta del av språket i omvärlden.

Strategier för skrivande

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Strategier för skrivande av olika typer av texter om ämnen som är välbekanta för eleven.	Strategier för skrivande av olika typer av texter med anpassning till deras uppbyggnad och språkliga drag.	Strategier för skrivande av olika typer av texter med anpassning till deras uppbyggnad och språkliga drag. Skapande av texter där ord, bild och ljud samspelar.

Kursplanen anger att alla elever genom hela grundskoletiden ska få undervisning i hur man skriver *olika typer av texter*. Det kan innebära att lära sig strategier för hur man samlar in material, bygger upp en text beroende på vilken genre man skriver i och vilka ord som är lämpliga att använda i olika slags texter. I grundskolan är det de båda svenskämnen som bär det största ansvaret för att eleverna lär sig att skriva olika typer av texter, men undervisningen i modersmål kan med fördel bedrivas i dialog med denna undervisning.

Progressionen i innehållet ligger i att eleverna skriver allt mer form- och innehållsmässigt komplexa texter ju äldre de blir. I kunskapsområdet ”Texter” anger kursplanen vilka olika typer av texter som eleverna ska läsa i olika årskurser. Då kan det naturligtvis även vara lämpligt att skriva dessa typer av texter i syfte att utveckla kunskaper om olika strategier för att skriva.

I årskurserna 7–9 ska eleverna möta *skapande av texter där ord, bild och ljud samspelar*. Det kan till exempel vara serietidningar eller webbtexter, där den skrivna texten bär en del av meningen medan bilderna bär en annan del. För att förstå hela innebörden måste man klara av att läsa och avkoda ord, bild och ljud och för att skapa sådana texter behöver man kunskaper om hur uttrycken byggs upp och kompletterar varandra.

Skriftspråknormer

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Läsriktning och skrivteckens form och ljud i jämförelse med svenska.		

Undervisningen behöver ta hänsyn till skriftspråknormen på modersmålet och till de elever vars modersmål inte har någon (stark) förankring i en skriftspråkskultur. Steget från det muntliga till det skriftliga språket kan i det senare fallet vara stort. Det kan också vara så att skriftspråket inte alls är baserat på det språk som

eleverna talar. För de elever som har ett språk med ett alfabet som är uppbyggt av symboler kan det likaså ta längre tid att ”alfabetiseras” i Sverige.

De elever vars modersmål har en annan läsriktning än den svenska behöver tidigt utveckla en medvetenhet om denna skillnad så att de inte hindras i sin läsinlärning. Innehållspunkten *läsriktning och skrivteckens form och ljud i jämförelse med svenska* finns enbart med i årskurserna 1–3 eftersom det är rimligt att anta att när eleverna en gång har lärt sig detta så är det en kunskap som finns kvar. De elever som börjar modersmålsundervisningen i senare årskurser behöver naturligtvis uppmärksammas på detta när de börjar läsa ämnet.

Språkets struktur

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Ordföljd och interpunktion samt stavningsregler för vanligt förekommande ord i elevnära texter. Jämförelser med svenskans ordföljd, interpunktion och stavningsregler.	Modersmålets grundläggande struktur i jämförelse med svenskans.	Modersmålets grundläggande struktur i jämförelse med svenskans. Ordbildning och meningsbyggnad på modersmålet i jämförelse med svenskans.

I alla årskurser ska eleverna möta ett innehåll som handlar om språkets struktur. Att veta att man behärskar de formella aspekterna av språket gör att tryggheten och lusten att uttrycka sig ökar. Grammatiska begrepp kan med fördel integreras i undervisningens övriga innehåll, till exempel i arbetet med skönlitteratur, så att eleverna blir medvetna om språkets uppbyggnad.

När eleverna möter innehållet grammatik är det ofta givande att anlägga ett jämförande perspektiv. Eleverna ska kunna dra nytta av sin flerspråkighet genom att studera *modersmålets grundläggande struktur i jämförelse med svenskans*. Sådana jämförelser utvecklar förståelsen för språkens uppbyggnad.

Innehållpunkterna i de högre årskurserna är medvetet mycket öppet formulerade, eftersom olika språk har så pass olika grundläggande struktur. Här måste undervisningen utgå från det enskilda språkets uppbyggnad och från vilka kunskaper den enskilda eleven har behov av att utveckla.

Hjälpmedel

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
	Ordböcker och andra hjälpmedel för stavning och ordförståelse.	Hjälpmedel för informationssökning och ordförståelse.

En språklig medvetenhet innefattar att kunna använda olika slags hjälpmedel för att lösa problem som dyker upp. Eleverna i årskurserna 4–6 ska möta *ordböcker och andra hjälpmedel för stavning och ordförståelse* och för eleverna i årskurserna 7–9 är motsvarande innehåll utvidgat till *hjälpmedel för informationssökning och ordförståelse*, det kan till exempel vara digitala språkbehandlingsprogram eller lexikon. Detta ger dem en möjlighet att söka information självständigt och därmed ta ansvar för sitt eget lärande.

Många elever möter förstås ordböcker och andra hjälpmedel även i årskurserna 1–3, men innehållet är obligatoriskt först från och med årskurserna 4–6. Kursplanen anger ingen progression i innehållet, utan den ligger i vilken typ av texter eleverna behöver förstå och vilka ord de behöver slå upp. En möjlig progression kan också ligga i att eleverna möter allt fler olika typer av hjälpmedel i undervisningen.

Tillgången på ordböcker och andra hjälpmedel kan variera betydligt mellan olika språk. Det är något som den enskilda undervisningen behöver anpassas efter.

Tala, lyssna och samtala

Kunskapsområdet ”Tala, lyssna och samtala” lyfter fram det muntliga i ämnet. Att kunna tala, lyssna och samtala med olika syften och i skilda situationer är nödvändiga delar av en funktionell språkförmåga.

Samtal, muntligt berättande och presentationer

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Samtal om vardagliga företeelser och händelser. Muntliga presentationer och muntligt berättande med anpassning till olika mottagare. Bilder och andra hjälpmedel som kan stödja presentationen.	Samtal om egna och andras upplevelser samt om vardagliga företeelser och händelser. Muntliga presentationer och muntligt berättande med anpassning till olika mottagare. Stödord, bilder, digitala medier och verktyg samt andra hjälpmedel för att planera och genomföra en muntlig presentation.	Samtal och diskussioner om ämnen som är välbekanta för eleven samt om tankar, känslor, åsikter och aktuella händelser. Muntliga presentationer och muntligt berättande med anpassning av språk, innehåll och disposition efter syfte och mottagare.

Eleverna kan utveckla goda muntliga språkfärdigheter när de får en möjlighet att delta i samtal, berätta och presentera något inför andra för att uttrycka och tolka känslor, tankar, åsikter och idéer. Därför lyfter kursplanen fram innehållspunkter som handlar om samtal, presentationer och berättande.

Eleverna i årskurserna 1–3 möter *samtal om vardagliga företeelser och händelser*. I årskurserna 4–6 tillkommer utöver detta *samtal om egna och andras upplevelser*. I årskurserna 7–9 är motsvarande innehåll *samtal och diskussioner om ämnen som är välbekanta för eleven samt om tankar, känslor, åsikter och aktuella händelser*. Progressionen går från det elevnära och konkreta mot en ökad grad av övergripande och mer abstrakta samtalsämnen. Genom att eleverna får möjlighet att använda språket i allt fler sammanhang och samtalssituationer ju äldre de blir, vidgar de sitt ordförråd och sin förmåga att variera språket, till exempel med avseende på utförlighet, inlevelse och formell korrekthet.

Att kunna anpassa sitt språk och sitt framförande beroende på sammanhanget och målgruppen är viktigt för att kunna kommunicera på ett effektivt och funktionellt sätt. Med innehållet *muntliga presentationer och muntligt berättande och med anpassning till olika mottagare* för årskurserna 1–6 lyfter kursplanen fram vikten av mottagaranpassning. För eleverna i årskurserna 7–9 betonar kursplanen

ytterligare vikten av att vara medveten om anpassning av språk, innehåll och disposition efter syfte och mottagare.

Muntligt berättande avser mer informella former av kommunikation, till exempel mellan eleven och en kamrat, medan muntliga presentationer avser mer formaliserade redogörelser. Det kan handla om att utgå från ett givet ämne, till exempel en text som man har läst eller en film som man har sett. Det kan även inbegripa att använda olika hjälpmedel för att stödja presentationen. För årskurserna 1–3 anger kursplanen *bilder och andra hjälpmedel som kan stödja presentationen* och för årskurserna 4–6 anges *stödord, bilder, digitala medier och verktyg samt andra hjälpmedel för att planera och genomföra en muntlig presentation*.

Uttal

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Uttal, betoning och satsmelodi samt uttalets betydelse för att göra sig förstådd. Modersmålets uttal i jämförelse med svenskans.	Uttal, betoning och satsmelodi samt uttalets betydelse för att göra sig förstådd. Modersmålets uttal i jämförelse med svenskans.	Uttal, betoning och satsmelodi i jämförelse med svenskan samt olika talade variationer av modersmålet.

Rädsla för ett felaktigt uttal hindrar ibland eleverna från att våga uttrycka sina tankar eller känslor. Då är det nödvändigt att undervisningen aktivt fokuserar på uttal, betoning och satsmelodi. Genom att eleverna blir uppmärksamma på hur talet låter, och får möjlighet att utveckla ett flyt i sitt eget talspråk, blir det lättare för dem att förstå vad andra säger och att själva göra sig förstådda. Kursplanen anger att eleverna ska studera *modersmålets uttal i jämförelse med svenskans* genom hela grundskoletiden. Därigenom kan elevernas kunskaper om sina olika språk öka. Uttal behandlas i undervisningen med fördel i anslutning till övrigt innehåll.

I årskurserna 7–9 ska eleverna möta *olika talade variationer av modersmålet*. Det kan innebära såväl dialekter som andra språkliga varieteter. Att utveckla större medvetenhet om olika talade variationer av språket gör det möjligt att se skillnader, till exempel mellan det formella språket och regionala variationer.

Texter

Kunskapsområdet ”Texter” lyfter fram de texter som eleverna ska möta. I det centrala innehållet grupperas texterna dels som berättande och poetiska texter i årskurserna 1–6 och skönlitteratur i årskurserna 7–9, dels som sakprosatexter. I mötet med olika texter stärks elevernas språk- och identitetsutveckling och likaså deras kunskaper om områden där modersmålet talas.

Att hitta lämpliga texter att läsa kan vara ett problem för många modersmållärare. Undervisningen förekommer i omkring 150 olika språk och det finns relativt få undervisningsmaterial i de enskilda språken. Detta faktum har ibland inneburit att undervisningen i modersmål har kommit att bestå av främst

mundlig kommunikation. Då har eleverna fått liten eller ingen övning i att läsa och skriva, och de har inte heller kommit i kontakt med litteratur från länder där modersmålet talas. Användningen av digitala medier och verktyg kan öppna nya möjligheter till information och kommunikation på modersmålet. Det gör digitala medier och verktyg till viktiga redskap för både lärare och elever. Det faktum att det ofta är svårt att få tillgång till lämpliga texter på modersmålet i Sverige kan även medföra att eleverna inte möter sådana i någon större utsträckning i hemmet. Det gör det extra angeläget att skolan tillhandahåller texter på modersmålet.

Skönlitterära texter

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Berättande texter och poetiska texter för barn i form av bilderböcker, kapitelböcker, dikter, sagor och sägner från områden där modersmålet talas.	Berättande texter och poetiska texter för barn och unga i form av skönlitteratur, sagor och sägner från områden där modersmålet talas. Texter som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor.	Skönlitteratur för ungdomar från olika tider och områden där modersmålet talas. Texter som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor.

I årskurserna 1–6 ska eleverna möta *berättande texter och poetiska texter* från områden där modersmålet talas och i årskurserna 7–9 *skönlitteratur för ungdomar* från områden där modersmålet talas. Progressionen ligger i att eleverna möter allt mer komplexa och varierade texter ju äldre de blir. Kursplanens skrivning understryker att det ska ingå en bredd av texter i undervisningen. Det centrala innehållet anger inte några specifika texter utan urvalet måste göras utifrån syftet med undervisningen och elevernas intressen och erfarenheter.

Texterna som eleverna möter i årskurserna 7–9 ska vara *från olika tider*. Den skrivningen understryker att eleverna ska få möta en bredd av texter och inte enbart klassiker eller samtida texter. Kursplanen anger inte några specifika texter utan urvalet måste göras utifrån syftet med undervisningen, tillgången på material samt elevernas intressen och erfarenheter.

Undervisningen ska inte enbart behandla sådana texter som ligger nära elevernas erfarenhetsvärld utan även *texter som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor*. Elevnära texter är en bra utgångspunkt för mötet med litteratur, men skolan ska också öppna för nya insikter och vidareutveckla elevernas intressen och kunskaper.

Lärare och elever kan ha mycket olika möjligheter att få tag på litteratur beroende på vilket språk de arbetar med. Det varierar också mellan språken vilka berättande och poetiska genrer som finns. Det är ett av skälen till att kursplanen lyfter fram en bredd av texter. Kursplanens skrivningar ska ses som att de också inkluderar till exempel lärarens muntliga berättande, musiktexter, teater och medieproduktioner.

Muntliga traditioner

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Muntliga traditioner ur modersmålets tradition, till exempel rim, ramsor och gåtor.		

Det finns språk som inte har en utpräglad skriftspråkskultur eller som saknar en särskild barn- och ungdomslitteratur. I dessa fall är det extra viktigt att lyfta upp den muntliga traditionen. Den kan finnas i form av till exempel berättelser, rim, lekar, sånger och dramatiseringar. I årskurserna 1–3 lyfter kursplanen särskilt fram *rim, ramsor och gåtor* från områden där modersmålet talas. Dessa folkloristiska uttryck är yngre barn i många fall roade av och i undervisningen i svenska eller svenska som andraspråk möter eleverna ofta svenska varianter av dem. Rim, ramsor och gåtor kan ha en gynnsam inverkan på elevernas språkliga medvetenhet och i förlängningen på deras läs- och skrivförmåga.

Den muntliga traditionen är en del av det kulturella arvet som kan föras vidare till nya generationer med hjälp av både skolan och familjen. Den är tillsammans med den skrivna litteraturen en viktig kunskapskälla för eleverna och mötet med den bidrar till att göra dem delaktiga av en litterär tradition.

Språkliga drag, ord och begrepp

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
	Texters innehåll, typiska språkliga drag samt deras ord och begrepp.	Språkliga drag, ord och begrepp i skönlitteratur för ungdomar.

I mötet med olika typer av texter (berättande, poetiska, beskrivande, förklarande, instruerande, argumenterande) utvecklar eleverna kunskaper om texternas uppbyggnad och fokus ligger på texternas *typiska språkliga drag samt deras ord och begrepp*. Typiska språkliga drag kan till exempel vara återkommande ordvändningar eller genreformler. Progressionen i innehållet ligger i att eleverna möter allt fler språkliga drag samt ord och begrepp i allt mer komplexa och varierande texter.

När det gäller skönlitterära texter kan *språkliga drag* till exempel innebära metaforer och alliterationer eller andra språkliga drag som signalerar att en text har en viss karaktär. Genom att utveckla dessa kunskaper utvecklar eleverna en lyhördhet för språket. Denna lyhördhet kan efter hand utvecklas ytterligare genom att det blir möjligt att göra jämförelser mellan berättande texter på modersmålet och berättande texter på svenska och därigenom urskilja likheter och skillnader.

När det gäller sakprosatexter kan kunskaper om typiska språkliga drag innebära att eleverna utvecklar genremedvetenhet. Det kan till exempel vara vilken form och vilket uttryck som används för att presentera kända fakta i en arbetsbeskrivning.

Sakprosa

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Beskrivande och förklarande texter för barn med anknytning till traditioner och företeelser i områden där modersmålet talas.	Beskrivande, förklarande och instruerande texter för barn och unga med anknytning till traditioner och företeelser i områden där modersmålet talas.	Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter, till exempel tidningsartiklar och arbetsbeskrivningar. Texternas syfte, innehåll och typiska språkliga drag.

Eleverna ska genom hela grundskoletiden möta olika former av sakprosa. Kursplanen lyfter fram såväl beskrivande och förklarande texter som instruerande och argumenterande texter. De båda svenskämnena har huvudansvaret för att eleverna ska möta och utveckla rena genrekunskaper om sakprosa. Inom ramen för ämnet modersmål handlar det i stället om att möta en bredd av olika texter för att utveckla språket och möta ett specifikt textinnehåll.

I de högre årskurserna ligger progressionen i att eleverna möter allt mer varierade och komplexa texter. I årskurserna 4–6 möter eleverna förutom *beskrivande* och *förklarande* texter även *instruerande texter för barn och unga* och i årskurserna 7–9 tillkommer *argumenterande texter* och texternas *syfte, innehåll och typiska språkliga drag*. Argumenterande texter ger eleverna möjlighet att uttrycka åsikter och känslor i en annan form än vad berättande texter gör möjligt.

Kursplanen anger att sakprosatexterna i årskurserna 1–6 ska ha anknytning till *traditioner och företeelser i områden där modersmålet talas*. Det innebär att texterna med fördel kan beröra innehållet i kunskapsområdet ”Kultur och samhälle”.

Texter som kombinerar ord, bild och ljud

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
		Texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras språkliga och dramaturgiska komponenter, till exempel i tv-serier, teaterföreställningar och webbtexter.

De textvärldar som eleverna i dag lever i är komplexa och gränserna mellan olika typer av texter är flytande. Det är centralt att undervisningen tar fasta på och bejakar detta och även låter de texter som eleverna möter på sin fritid bli föremål för undervisning. En typ av text som blir allt vanligare är den där flera olika uttrycksformer samspelar, till exempel webbtexter och dataspel. I årskurserna 7–9 ska eleverna möta den här typen av texter i ämnet modersmål. Tanken är att eleverna ska få studera hur budskap byggs upp och berättelser drivs framåt. På så sätt får eleverna en möjlighet att urskilja mönster i olika texter och uttrycksformer samt att skapa egna texter som kombinerar ord, bild och ljud. Då blir det också möjligt att iakttä och överföra mönster mellan olika uttrycksformer, till exempel mellan en skönlitterär text och en film.

Att studera texters uppbyggnad på det här viset bidrar till att öka elevernas generella språk- och textkompetens. Att veta hur man skapar en bloggtext eller hur språket på webben skiljer sig från språket i en berättande text leder till att eleverna får en större språklig säkerhet. De lär sig att växla mellan olika situationer och vet att deras språk räcker till. Denna trygghet kan i förlängningen leda till att eleverna vågar experimentera med sitt språk och vara kreativa. Många av skolans ämnen kan stödja varandra i mötet med detta innehåll, vilket ger goda möjligheter till ämnesövergripande arbete.

En aspekt som är viktig att ta hänsyn till i ämnet modersmål är att det kan vara svårt att få tag på den här typen av texter på många språk. Ofta är internet den mest lättillgängliga källan för att hitta texter som kombinerar ord, bild och ljud.

Språkbruk

I kunskapsområdet ”Språkbruk” finns innehållspunkter som handlar om översättning, ord och begrepp samt skillnader i språkanvändning beroende på i vilket sammanhang och i vilket syfte man kommunicerar.

Ord och begrepp

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Ord och begrepp för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ord och begrepp med anknytning till traditioner och företeelser i områden där modersmålet talas.	Ord och begrepp för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning. Synonymer, motsatsord och andra relationer mellan ord.	Ord och begrepp för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning. Bildspråk och idiomatiska uttryck.

Många barn och ungdomar har ett begränsat ordförråd för att uttrycka känslor. De är antingen glada eller arga och har inga ord för nyanser där emellan. Att utveckla nyansrikedom i språket är emellertid en förutsättning för att kunna beskriva sin verklighet på ett mer precist och varierat sätt.

Kursplanen anger att eleverna genom hela grundskoletiden ska möta *ord och begrepp för att uttrycka, känslor, kunskaper och åsikter*. Vilka specifika ord och begrepp som eleverna ska möta avgörs alltid av elevernas behov och de moment som undervisningen för närvarande behandlar. Det är alltid värdefullt att behandla ord och begrepp som eleverna möter i sina sammanhang. Att lära sig ord och begrepp handlar inte enbart om att utveckla ett stort ordförråd. Det är lika viktigt att utveckla kunskaper om ords valörer och nyanser och om sådana språkliga uttryck som är mer bildliga än bokstavliga. Ju äldre eleverna blir desto större fokus lägger kursplanen på detta.

I årskurserna 4–6 ska eleverna även möta innehållet *synonymer, motsatsord och andra relationer mellan ord*. Detta är en aspekt av en riklig vokabulär. En elev som kan många synonymer kan uttrycka sig på ett mer nyanserat och varierat sätt och kommer också att ha lättare att förstå såväl talat som skrivet språk. Med hänsyn till ämnets begränsade undervisningstid finns innehållet endast med under

årskurserna 4–6. Många elever möter detta innehåll även under andra årskurser, men innehållet finns med här för att garantera att eleverna ska få möta det åtminstone någon gång under sin grundskoletid.

Översättning

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
		Översättning av och jämförelser mellan ord, begrepp, fraser och texter på modersmålet och på svenska.

I de högsta årskurserna ska eleverna arbeta med *översättning av ord, begrepp, fraser och texter* mellan sina språk. De ska också få en möjlighet att göra *jämförelser mellan ord, begrepp, fraser och texter* på sina språk, till exempel med avseende på ordföljd och betoning. Både modersmålet och svenskan fungerar i det arbetet som tillgångar för eleven. Många elever möter naturligtvis detta innehåll i tidigare årskurser, men innehållet är obligatoriskt först under årskurserna 7–9.

Översättning är en viktig del i arbetet med att utveckla ett jämförande perspektiv på språk. Vid rena översättningar blir skillnader och likheter i språkens struktur mycket tydliga och översättningsarbetet blir ett konkret sätt att göra jämförelser. På så sätt skapar översättning en medveten reflektion över språkets struktur och dess ordförråd. Det kan vara ett utmärkt sätt för eleverna att utveckla språkkunskaper på egen hand, även utanför skolan.

Skillnader i språkanvändning

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
		Skillnader i språkanvändning beroende på syfte, mottagare och sammanhang. Språkets betydelse för att utöva inflytande.

I årskurserna 7–9 ska eleverna möta ett innehåll som handlar *om skillnader i språkanvändning beroende på syfte, mottagare och sammanhang*. Innehållet har beröringspunkter med innehållet under kunskapsområdet ”Tala, lyssna och samtala” som handlar om hur man kan anpassa muntliga presentationer efter syfte och mottagare. Den här punkten avser emellertid också en skriftlig mottagarmedvetenhet och en fördjupad insikt i hur språket kan användas på olika sätt i olika sammanhang. Avsikten är att eleverna ska bli medvetna om att de själva kan påverka hur de blir uppfattade av andra med hjälp av hur de väljer att uttrycka sig.

I årskurserna 7–9 finns även en punkt som lyfter fram *språkets betydelse för att utöva inflytande*. Det som ska studeras här är hur man kan använda sitt språk medvetet för att till exempel kunna påverka beslut. Det är också viktigt att eleverna får förståelse för att de genom språket kan påverka bilden av sig själva

och andra. Den som har en utvecklad språkförmåga kan själv välja vilket språk han eller hon använder i skilda situationer.

Kultur och samhälle

I kunskapsområdet ”Kultur och samhälle” möter eleverna ett innehåll som handlar om företeelser och samhällsfrågor i områden där modersmålet talas. Det varierar hur stora kunskaper eleverna har med sig om detta när de kommer till undervisningen och det behöver läraren ta hänsyn till i arbetet med innehållet.

En viktig utgångspunkt för kunskapsområdet har varit synen på kulturbegreppet som något flexibelt och föränderligt. Skrivningarna i innehållet är medvetet mycket öppet formulerade för att inte ge intryck av att eleverna ska möta en uppsättning stereotyper av hur ”alla” människor i en viss kultur lever. De öppna skrivningarna ger i stället lärare och elever stora möjligheter att tillsammans välja ut vad de vill studera, utifrån den enskilda gruppens sammansättning och behov. En viktig källa till kulturkunskap kommer alltid från eleverna själva. Deras synpunkter, erfarenheter och intressen är avgörande för undervisningens inriktning.

Många språk talas över stora områden och det gör det svårt för läraren att ha överblick över hela området. Detta faktum gör det också nödvändigt att utgå från elevgruppens sammansättning och elevernas bakgrund vid urvalet av innehåll.

Traditioner, seder och kulturella uttrycksformer

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Traditioner och högtider som eleven möter i olika sammanhang.	Seder, bruk och traditioner i områden där modersmålet talas i jämförelse med svenska seder, bruk och traditioner.	Kulturella uttrycksformer från områden där modersmålet talas, till exempel bildkonst, musik och arkitektur.

I årskurserna 1–3 anger kursplanen att eleverna ska möta olika *traditioner och högtider* och i årskurserna 4–6 *seder, bruk och traditioner*. Med utgångspunkt i ett flexibelt kulturbegrepp ska traditioner, högtider, seder och bruk inte betraktas som något statiskt och oföränderligt. Tanken bakom innehållet är i stället att elevernas olika erfarenheter av och föreställningar om innehållet ska utgöra utgångspunkten. Då blir det möjligt för dem att jämföra sina olika erfarenheter från både Sverige och områden där modersmålet talas.

I årskurserna 7–9 flyttas fokus från traditioner, seder och bruk till *kulturella uttrycksformer*. Här finns stora möjligheter för lärare och elever att välja ut vad som ska studeras med utgångspunkt i det specifika språkområdet och de egna intressena. Att fokusera på olika kulturella uttrycksformer kan även bidra till att eleverna utvecklar andra kunskaper om områden där modersmålet talas, till exempel om geografi och historia.

Företeelser och samhällsfrågor

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Lekar och musik från områden där modersmålet talas.	Elevnära företeelser i områden där modersmålet talas i jämförelse med elevnära företeelser i Sverige.	Aktuella samhällsfrågor i områden där modersmålet talas, i jämförelse med liknande frågor i Sverige.

Med hänsyn till ämnets begränsade undervisningstid har kursplanen fokus på ett fåtal särskilt utvalda innehållsområden som kan bidra till elevernas språkutveckling och kunskaper om områden där modersmålet talas. I årskurserna 1–3 lyfter kursplanen fram *lekar och musik* och i årskurserna 4–6 *elevnära företeelser*. Urvalet är gjort för att fokusera på företeelser som ligger nära elevernas vardag och som sannolikt är lätta för dem att identifiera sig med. Urvalet är även gjort med tanke på att det ska vara relativt enkelt att belysa innehållet, trots avsaknaden av lämpligt undervisningsmaterial på många språk.

I årskurserna 7–9 ligger fokus i stället på *aktuella samhällsfrågor*. Här finns stora möjligheter för lärare och elever att välja ut vad som ska studeras med utgångspunkt i det specifika språkområdet och de egna intressena. Att jämföra aktuella samhällsfrågor med liknande frågor i Sverige kan öka kunskaperna om och förståelsen för till exempel hur olika samhällsskick fungerar.

Kommentarer till kursplanens betygskriterier

Betygskriteriernas uppgift är att fungera som måttstock för bedömning av elevens kunskaper. Betygskriterierna behöver läsas och tolkas i relation till syftet, det centrala innehållet och den undervisning som har bedrivits.

Läraren använder betygskriterierna för att bedöma elevens kunskapsutveckling inom ämnet. Det kan vara omdömen inom ramen för den individuella utvecklingsplanen, för att avgöra om eleven behöver ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för undervisningen eller särskilt stöd. Ett annat skäl kan vara att säkerställa att eleverna får tillräckliga utmaningar för att nå så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Att ge ett omdöme innebär att läraren värderar de kunskaper eleven hittills har inhämtat i ämnet, utifrån vad undervisningen har gett eleven förutsättningar att utveckla i förhållande till betygskriterierna. I de årskurser betyg sätts använder läraren betygskriterierna som ett verktyg för att bedöma elevens kunskaper vid betygssättningen.

Betygskriterier

Betygskriterier används för betygssättning i vissa årskurser. Läraren fäster vid betygssättningen mer vikt vid sådana kunskaper som betonas i syftet eller som kan kopplas till många eller omfångsrika punkter i det centrala innehållet. Läraren fäster också mer vikt vid sådant som har fokuserats i undervisningen och där eleverna fått möjlighet att särskilt fördjupa sina kunskaper. Det innehållsliga sammanhanget är viktigt då de val läraren gör i undervisningen har betydelse för vad som blir möjligt för eleverna att lära sig och därmed vad som blir relevant att bedöma. Detta är skälet till att betygskriterierna måste läsas och tolkas i relation till syftet, det centrala innehållet och den undervisning som har bedrivits.

Betygskriterierna i årskurs 6 och 9 liknar i stor utsträckning varandra. Men när läraren tolkar betygskriterierna i relation till kursplanen och undervisningen blir det dock uppenbart att progressionen bärs av det centrala innehållet som skiljer sig åt mellan olika stadier, och att det konkreta undervisningsinnehållet blir mer komplext i högstadiet.

För att betygskriterierna ska fungera som ett användbart verktyg för en sammanfattad bedömning vid betygssättning är de formulerade på ett övergripande sätt. På så vis ger de läraren möjligheter att göra en allsidig bedömning utifrån ett brett och varierat underlag som lämnat utrymme för eleven att visa sina kunskaper på olika sätt. Under terminen görs också avstämningar i förhållande till betygskriterierna för att sammanfatta och dokumentera det kunnande eleverna har visat. Sådana avstämningar är ett sätt för läraren att säkerställa att det finns ett brett och varierat underlag vid tiden för betygssättning.

Lärarens uppgift är att sätta det betyg som sammantaget motsvarar elevens kunskaper genom att hitta den bästa överensstämmelsen mellan betygsunderlaget och betygskriterierna. En sammantagen bedömning handlar om att läraren analyserar både hur elevens kunskaper förhåller sig till betygskriteriernas delar och vilket betyg som helheten indikerar. För att få en bild av den sammantagna nivån på elevens kunskaper är tyngdpunkterna i ämnet vägledande. Läs mer om sammantagen bedömning vid betygssättning i Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om betyg och provning.

Betygskriterierna i ämnet modersmål utom nationella minoritetsspråk

Antalet språk som studeras efter kursplanen i modersmål är mycket stort och spännvidden mellan de olika språkens karaktäristika är likaledes stor. Flera språk har en annan läsriktning och/eller andra bokstavstecken än de latinska, till exempel dari, persiska, pashto, thai, ryska och kinesiska. Att i Sverige utveckla skriftlig kommunikativ förmåga i ett språk som har tecken istället för bokstäver eller ett språk med icke latinska bokstäver kan kräva längre tid än om tecken och läsriktning är densamma som i svenska. Därför behöver särskild hänsyn i bedömningen tas till elever med modersmål där läsriktning och alfabet skiljer sig mycket från svenskan. Det är viktigt att kunskaper om språkets uppbyggnad alltid ska betraktas som ett redskap för att kunna uttrycka sig och kommunicera på ett funktionellt sätt. Funktionell språkanvändning innebär att kunskaper om form och struktur inte är ett mål i sig, utan ett hjälpmedel för att kunna uttrycka det man vill i mer och mer språkligt komplexa och krävande situationer.

Betygskriterierna är indelade i fem stycken.

- Det första stycket utgår från de delar av de två första långsiktiga målen som handlar om muntlig kommunikation.
- Det andra stycket utgår från de delar av de två första långsiktiga målen som handlar om skriftlig produktion.
- Det tredje stycket utgår från det tredje långsiktiga målet som handlar om läsförståelse samt förmåga att tolka texter.
- Det fjärde stycket utgår från det fjärde långsiktiga målet som handlar om att använda sitt modersmål som ett medel för sin utveckling och sitt lärande.
- Det femte stycket utgår från det femte långsiktiga målet som handlar om traditioner och företeelser med anknytning till områden där modersmålet talas.

Av punkterna ovan framgår att relationen mellan mål och betygskriterier inte är ett enkelt ett till ett-förhållande. Strukturen mellan mål och betygskriterier understryker betydelsen av en helhetsbedömning för betygssättning. Uppdelningen nedan är gjord för att tydliggöra olika aspekter av bedömningen.

Förmåga att formulera sig och kommunicera i tal och skrift, urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer

Förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang

Formuleringarna i första stycket i betygskriterierna (som återges nedan) riktar lärarens bedömningsfokus mot kvaliteten i elevens sätt att uttrycka sig muntligt.

Årskurs 6:

*Eleven samtalar om bekanta ämnen på ett sätt som **till viss del /relativt väl/väl** upprätthåller samtalen. Dessutom förbereder och genomför eleven muntliga framställningar med **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** inledning, innehåll och avslutning och **viss/relativt god/god** anpassning till syfte och mottagare.*

Årskurs 9:

*Eleven samtalar om och diskuterar varierande ämnen på ett sätt som **till viss del /relativt väl/väl** utvecklar samtalen och diskussionerna. Dessutom förbereder och genomför eleven muntliga framställningar med **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** struktur, innehåll och **viss/relativt god/god** anpassning till syfte, mottagare och sammanhang.*

Formuleringarna i andra stycket i betygskriterierna riktar lärarens fokus mot kvaliteten i elevens sätt att uttrycka sig skriftligt.

Årskurs 6:

*Eleven skriver, utifrån modersmålets särdrag, olika slags texter med **begripligt/relativt tydligt/tydligt** innehåll, **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** struktur och **viss/relativt god/ god** språklig variation. Eleven följer grundläggande regler för språkriktighet med **viss/relativt god/god** säkerhet.*

Årskurs 9:

*Eleven skriver, utifrån modersmålets särdrag, olika slags texter med **viss/relativt god/god** språklig variation, **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** struktur och innehåll samt **viss/relativt god/god** anpassning till texttyp, syfte, mottagare och sammanhang. Eleven följer grundläggande regler för språkriktighet med **viss/relativt god/god** säkerhet.*

De två första styckena här ovan handlar om elevens förmåga att kommunicera såväl i tal som i skrift och anpassa språket efter olika sammanhang. I det första stycket beskrivs de muntliga aspekterna av kommunikationen och i det andra stycket beskrivs de skriftliga. Bedömningen grundas på observationer av samtal och muntliga framställningar samt på elevtexter av olika slag.

Den inledande formuleringen i det första stycket fokuserar på elevens förmåga att samtala. I bedömningen kan läraren ta hänsyn till i vilken grad eleven samspelar med andra. Det kan handla om att lyssna på andra elevers inlägg och besvara dessa eller bjuda in andra elever att delta i samtalet genom att exempelvis ställa frågor.

En del språk är inte skriftspråksbaserade och andra har ett alfabet som skiljer sig mycket från det latinska alfabetet. Det påverkar elevens möjlighet att utveckla sitt skriftspråk. Elever med ett modersmål som till stor del liknar det svenska språket kan med hjälp av modersmålsundervisningen utveckla stora skriftspråkliga färdigheter, medan elever som har ett modersmål som till stor del skiljer sig från svenskan inte får samma draghjälp av undervisningen i svenska. Vid bedömningen av elevens kunskaper ska läraren därför utgå från det aktuella språkets särdrag och bedöma varje elev utifrån vad som är rimligt att hon eller han kan ha lärt sig. I betygskriteriernas stycke om elevernas skrivförmåga formuleras det som *utifrån modersmålets särdrag*. Det innebär att elever med olika modersmål kan ha utvecklats olika långt, men ändå bli bedömda som att de har nått samma betygssteg.

Både i årskurs 6 och 9 är formuleringarna i de båda inledande styckena avsedda att rikta bedömningen mot elevens planerade och bearbetade muntliga och skriftliga framställningar, och i vilken grad de kännetecknas av fungerande struktur och innehåll samt anpassning till syfte, mottagare och sammanhang. Skrivningen omfattar också en bedömning av i vilken grad elevens texter kännetecknas av språklig variation. Vid bedömning av elevens kunskaper i ämnet modersmål behöver läraren ta hänsyn till det specifika språkets särdrag.

Formuleringen i årskurs 6 riktar lärarens fokus mot elevens förmåga att följa grundläggande regler för stavning, meningsbyggnad och ordböjning. Formuleringen i årskurs 9 riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att följa grundläggande regler för språkriktighet på ett sätt som gör att texten fungerar i sitt sammanhang. I bedömningen av kvaliteten på elevens framställningar kan läraren till exempel beakta med vilken grad av precision och tydlighet eleven framför sitt budskap i tal eller skrift.

Förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften

Det tredje stycket i betygskriterierna riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att läsa och analysera olika slags texter. Det sammanfattande uttrycket *olika texter* kan omfatta alla slags texter som anges i det centrala innehållet och som behandlas i undervisningen, såväl skönlitteratur som sakprosatexter.

Årskurs 6:

*Eleven läser olika texter med **visst flyt/relativt gott/gott flyt** och visar **grundläggande/god/ mycket god** läsförståelse. Eleven för **enkla/utvecklade/välutvecklade** resonemang om tydligt framträdande budskap i olika texter.*

Årskurs 9:

*Eleven läser olika texter med **flyt/gott flyt/mycket gott flyt** och visar **grundläggande/god/mycket god** läsförståelse. Dessutom tolkar och för eleven **enkla/utvecklade/välutvecklade** resonemang om budskap i olika texter.*

Läsning omfattar både förmågan att avkoda skriftspråk, här uttryckt som att läsa med flyt, och förmågan att förstå det skriftspråkliga innehållet. Läsning är en produkt av två grundläggande färdigheter: avkodning och språklig förståelse. Båda komponenter är viktiga. Avkodning är de tekniska aspekterna av läsning, det vill säga att kunna göra om rader av bokstäver till ord, medan med språkförståelse menas språklig förståelse på ord- och meningsnivå samt pragmatisk nivå. Styckets första mening riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att förstå det skriftspråkliga innehållet. Formuleringarna i både årskurs 6 och 9 riktar bedömningen mot elevens förmåga att läsa olika texter. Det kan till exempel handla om i vilken utsträckning eleven återger innehållet så att det viktigaste framgår och presenterar innehållet på ett i sammanhanget relevant sätt.

Nästa mening fokuserar på elevens förmåga att analysera olika texter. Bedömningen kan grundas på muntliga eller skriftliga resonemang och formuleringen syftar här på innehållet i resonemanget. Språkliga aspekter av elevens muntliga och skriftliga framställningar bedöms utifrån andra delar av betygskriterierna. Betygskriterierna i årskurs 6 utgår från att eleven resonerar om tydligt framträdande budskap i texterna, medan eleven i årskurs 9 kan förväntas föra resonemang om texternas budskap utifrån olika aspekter. I bedömningen av kvaliteten på elevens resonemang kan läraren ta hänsyn till i vilken utsträckning de grundar sig på basala och övergripande iakttagelser eller djupare och mer specifika resonemang. Formuleringen rymmer också möjligheter för läraren att bedöma i vilken utsträckning resonemangen är subjektiva och allmänt hållna eller i vilken utsträckning eleven belyser flera olika aspekter och baserar sina resonemang på tydliga argumentationer och tankegångar.

Förmåga att använda sitt modersmål som ett medel för sin språkutveckling och sitt lärande

Formuleringarna i det fjärde stycket i betygskriterierna avser att rikta lärarens bedömningsfokus mot kvaliteten i elevens språkliga medvetenhet om liknelser mellan språken.

Årskurs 6:

*Eleven beskriver på ett **enkelt/utvecklat/ välutvecklat** sätt likheter och skillnader i skriftspråk mellan modersmålet och svenska.*

Årskurs 9:

*Eleven för **enkla/utvecklade/välutvecklade** resonemang om likheter och skillnader i skriftspråk mellan modersmålet och svenska. Dessutom jämför och översätter eleven ord, begrepp och fraser mellan modersmålet och svenska på ett **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** sätt.*

I bedömningen kan lärare ta hänsyn till i vilken utsträckning eleven reflekterat kring skriftspråkliga strukturer som är specifika för modersmålet och svenska. I årskurs 9 breddas formuleringarna så att läraren väger in även översättningen mellan modersmålet och svenska.

Kunskaper om traditioner, kulturella företeelser och samhällsfrågor i områden där modersmålet talas i jämförelse med förhållanden i Sverige

I det femte stycket är fokus i bedömningen riktad mot kvaliteten i elevens kunnande om traditioner och företeelser kopplade till områden där modersmålet talas även utifrån elevens egna erfarenheter eller kunskaper. I årskurs 9 breddas formuleringarna så att läraren också väger in jämförelse med förhållanden i Sverige.

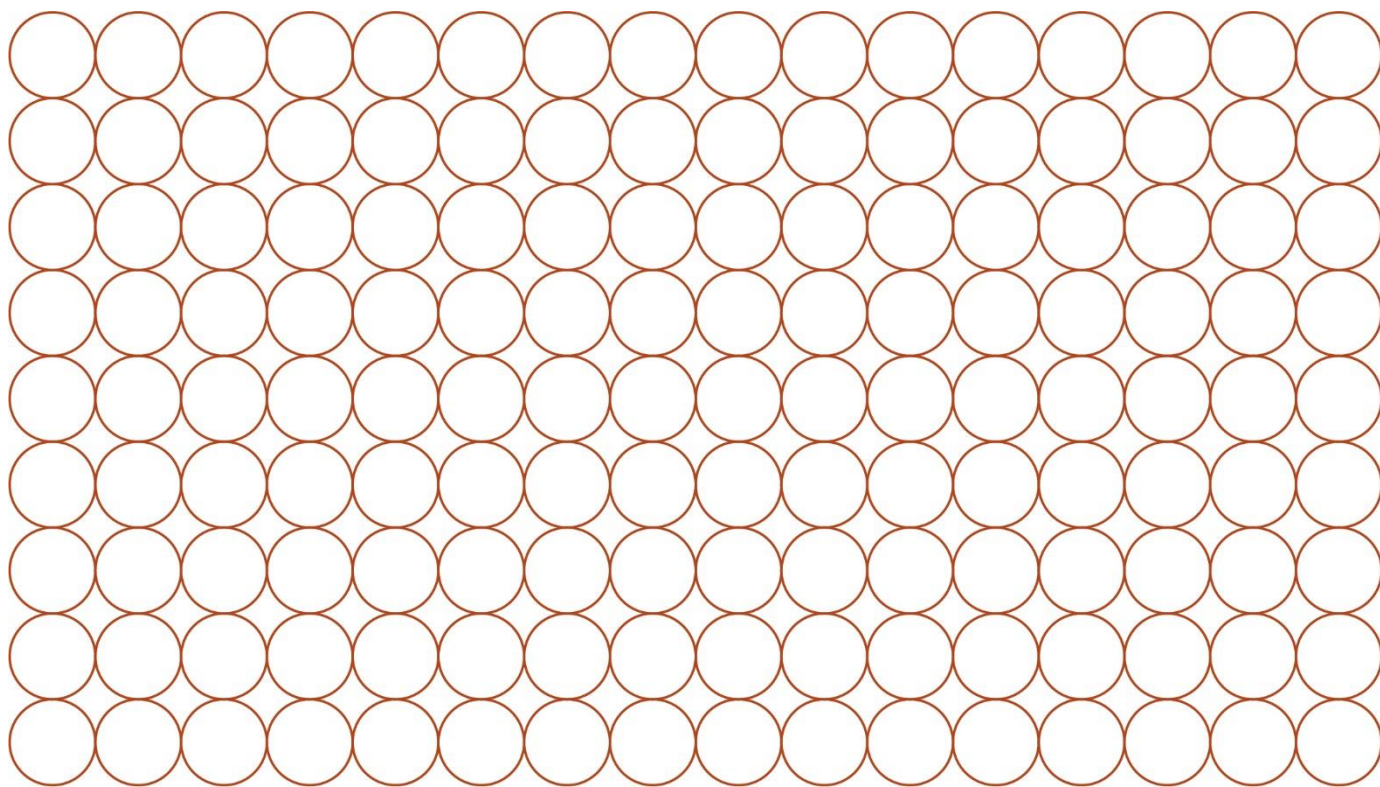
Årskurs 6:

*Eleven beskriver på ett **enkelt/utvecklat/ välutvecklat** sätt, även utifrån egna erfarenheter eller kunskaper, om traditioner och företeelser med anknytning till områden där modersmålet talas.*

Årskurs 9:

*Eleven beskriver och resonerar på ett **enkelt/utvecklat/välutvecklat** sätt om traditioner, kulturella företeelser och samhällsfrågor med anknytning till områden där modersmålet talas. Eleven gör då **enkla/utvecklade/välutvecklade** jämförelser med förhållanden i Sverige, även utifrån egna erfarenheter eller kunskaper.*

I bedömningen kan läraren ta hänsyn till i vilken utsträckning eleven beskriver traditioner, kulturella företeelser och samhällsfrågor i områden där modersmålet talas. I årskurs 9 breddas formuleringarna så att läraren väger in även i vilken utsträckning elever reflekterat kring likheter och skillnader i förhållandena i områden där modersmålet talas och i Sverige.

Skolverket

www.skolverket.se